

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A nagykorú cselekvőképességének korlátozása az új Ptk. alapján

Szerző:

dr. Rózsa Erika

2015. június 10.

2014. március 15. napján hatályba lépett az új Polgári Törvénykönyv, mely átalakította a cselekvőképesség és a gondnokság alá helyezés rendszerét, bevezette a támogatott döntéshozatal, valamint az előzetes jognyilatkozat jogintézményét. Jelen tanulmányban a kódexnek e területen végbement leglényegesebb módosításait tűztem ki célul bemutatni.

A perindításra jogosultak körében változást jelent, hogy az új szabályozás szerint a gondnokság alá helyezést az érintett személy élettársa is kezdeményezheti, nem csupán a bejegyzett élettárs, a házastárs azonban csak abban az esetben jogosult kérni a bíróságtól a gondnokság alá helyezést, ha az érintettel együtt él, szemben a korábbi szabályozással, mikor a különélő házastárs is bírósághoz fordulhatott. További változás a perindításra jogosultak körében, hogy kiskorú személy esetén annak törvényes képviselője is kezdeményezheti az eljárást.

A cselekvőképesség korlátozása a korábbi szabályozással ellentétben nem lehet általános, hanem részleges vagy teljes korlátozás, azon elv mentén, hogy csupán akkor kerülhet rá mindkét esetben sor, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet érintő más módon nem biztosítható. Mindebből megállapítható, hogy a teljes korlátozás kivételes és végső megoldást jelent, a cselekvőképesség részlegesen sem korlátozható, ha kevésbé korlátozó intézkedés is megfelelő segítséget nyújt.

Itt kell megemlíteni az új kódex által bevezetett támogatott döntéshozatal jogintézményét, mely a mentális zavar korai stádiuma vagy enyhe foka esetén alkalmazható és nem jár az adott személy cselekvőképességének korlátozásával. Ha a peres eljárás során a bíróság azt állapítja meg, hogy nincs szükség az érintett cselekvőképességének korlátozására, elutasítja a kereseti kérelmet és közli a határozatát a gyámhatósággal. A támogatót a gyámhatóság rendeli ki, azonban annak kirendeléséhez az érintett személy beleegyezésére is szükség van. A gyámhatóság legfeljebb két támogatót rendelhet ki egy személy részére, kirendelésüket ötévente felülvizsgálja. A támogató a támogatott személy kérésére a közigazgatási hatósági eljárás általános szabályairól szóló törvényben, a polgári perrendtartásról szóló törvényben és a büntetőeljárásról szóló törvényben meghatározottak szerint jelen van azoknál a közigazgatási, polgári és büntetőeljárás cselekményeknél, amelyekben a támogatott személy érintett, az eljárási cselekmény rendjét meg nem zavaró módon a támogatott személlyel egyeztet, a támogatott személy jognyilatkozatának

megtételekor jelen van, tanácsaival, a támogatott személy számára szükséges tájékoztatás megadásával a támogatott személy jognyilatkozatának megtételét elősegíti, és a támogatott személy döntésének meghozatalához segítséget nyújt, valamint a döntése meghozatalában személyes jelenlétével közreműködik, az általa támogatott személy helyett jognyilatkozatok megtételére azonban nem jogosult.

Az új Ptk. a cselekvőképesség korlátozásának feltételei között a korábban hatályban volt „pszichés állapot, szellemi fogyatkozás, szenvedélybetegség” helyett a „mentális zavar” kifejezést használja. Az eljárás során elsődleges kérdés ennek a vizsgálata, fennáll-e az érintett személy esetében a mentális zavar, fennállása esetén az milyen jellegű, illetve mértékű.

Figyelemmel arra, hogy a mentális állapot megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, a perben elme-orvos szakértő kirendelésére kerül sor. Nem orvosszakértői kérdés azonban már annak megítélése, hogy az adott személy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége a mentális zavar következtében csökkent-e, vagy hiányzik-e, és ennek okán kell-e korlátozni a cselekvőképességét. Az ítélezési gyakorlatban is számos egyéni körülményeket figyelembevevő ítélet született.

Annak megállapítása, hogy mely ügycsoportok tekintetében szükséges valamely személy gondnokság alá helyezése nem orvosszakértői, hanem jogi kérdés, amelyről a bizonyítási eljárás lefolytatását követően kizárólag a bíróság dönthet. Az orvosi szakvélemény a peres eljárás során csupán a bizonyítás egyik eszköze, kizárólag a belátási képesség korlátainak és annak esetleges okainak feltárására szolgál, a betegség fennállását, annak súlyosságát, illetve jellegét igazolhatja. Ez azonban nem teszi feltétlenül szükségessé a cselekvőképesség korlátozását eredményező gondnokság alá helyezést és különösen nem döntheti el azt a kérdést, hogy mely jogterületeken indokolt a korlátozás és mely jogterületeken nem. (EBH2007.1597.)

Vizsgálandó, hogy az érintettnek milyen ügyei és körülményei vannak, és jogai védelme érdekében ezekre figyelemmel szükséges-e a cselekvőképességének korlátozása, vagy más önrendelkezési jogot kevésbé érintő megoldás is elegendő-e.

Vizsgálat tárgyává kell tenni az egyéni körülményeit, családi és társadalmi kapcsolatait, ezt követően állapítható meg, hogy indokolt-e a gondnokság alá helyezése. Előfordulhat az is, hogy olyan családban, segítő, támogató környezetben él, mely kompenzálja a belátási képessége hiányát, így nem kerül sor a gondnokság alá helyezésére. Az egyéni körülmények, a családi és társadalmi kapcsolatok vizsgálatát követően határozhatók meg azok az ügycsoportok, melyekben korlátozás szükséges.

A régi Ptk. példálózó felsorolást tartalmazott az ügycsoportok tekintetében, ezek a jövőben is alkalmazhatóak a gondnokság alá helyezés iránti perekben, melyek az alábbiak: a társadalombiztosítási, szociális és munkanélküli ellátás igénylése, illetve az azzal, valamint a munkaviszonyból és munkaviszony jellegű jogviszonyból származó jövedelemmel való rendelkezés; az ingó és ingatlan vagyonnal kapcsolatos rendelkezési jog; a családjogi jognyilatkozatok megtétele, (így a házassági, a bejegyzett élettársi vagyonjoggal kapcsolatos jognyilatkozat, a származás megállapításával kapcsolatos nyilatkozat megtétele, a gyermek nevének meghatározása és annak megváltoztatása, a gyermek örökbefogadásához való hozzájárulás); a tartási kötelezettséggel kapcsolatos vagyoni döntés meghozatala; a lakásbérlettel kapcsolatos jognyilatkozat megtétele (a szerződés megkötése, illetve felbontása); az örökösödési ügyek; a bentlakásos szociális intézetben történő elhelyezéssel kapcsolatos jognyilatkozatok; az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása és a tartózkodási hely meghatározása.

A korábbi szabályozással ellentétben az új Ptk. nem sorolja fel az ügycsoportokat, arról személyre szabottan kell a döntést meghozni. A kereseti kérelemhez való kötöttség azonban továbbra is fennáll, az ügycsoportokról a bíróság csak kereseti kérelem esetén dönthet. A szakértői vélemény és a környezettanulmány beszerzésén túl nagyobb hangsúlyt kapnak a tanúbizonyítások és az egyéb okirati bizonyítékok. Valamennyi ügycsoport esetében a bíróságot részletes indokolási kötelezettség terheli, az egyes ügycsoportokban a korlátozást indokolni kell, nem lehet hivatkozni arra, hogy egy ügycsoportban ugyanazon okból kifolyólag került sor a cselekvőképesség korlátozására, mint egy másikban. Azon ügycsoportok tekintetében, melyekre nézve nincs korlátozás, az adott személy teljesen cselekvőképes.

A hatályát veszített 1949. évi XX. törvény 70. § (5) bekezdése kimondta, hogy nincs

választójoga annak, aki jogerős ítélet alapján a cselekvőképességet korlátozó vagy kizáró gondnokság hatálya alatt áll. A jelenleg hatályos Alaptörvény XXIII. cikk (6) bekezdése szerint nem rendelkezik választójoggal az, akit belátási képességének korlátozottsága miatt a bíróság a választójogból kizárt. Ezen rendelkezés értelmében a korábbi szabályozással ellentétben önmagában a gondnokság alá helyezés nem jár a választójog elvesztésével, a bíróságnak hivatalból kell rendelkeznie valamennyi gondnokság alá helyezési perben arról, hogy a gondnokság alatt álló személy gyakorolhatja-e a választójogát.

A gondnokság alá helyezés és a választójogból való kizárás hatálya a gondnokság alá helyezésről rendelkező ítélet jogerőre emelkedését követő napon kezdődik.

Az új kódex rendelkezései értelmében a gondnokság alá helyezés nem határozatlan időre szól, mind a részleges, mind a teljes korlátozás esetén kötelező annak a felülvizsgálata. A kötelező felülvizsgálat időpontja részleges korlátozás esetén nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított öt év, teljes korlátozás esetén tíz év.

A felülvizsgálat másik útja, mikor a gondnokság alatt álló személy kéri a gondnokság alá helyezés módosítását vagy megszüntetését. Ennek kezdeményezésére feljogosítja a jogszabály a vele együtt élő házastársát, élettársát, egyenesági rokonát, testvérét, gondnokát, a gyámhatóságot és az ügyészt is.

Az új Ptk. az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (Eütv.) mintájára bevezeti az előzetes jognyilatkozat jogintézményét. Az Eütv. 16. §-ában foglalt rendelkezés szerint a cselekvőképes beteg közokiratban, teljes bizonyító erejű magánokiratban vagy - írásképtelensége esetén - két tanú együttes jelenlétében megtett jognyilatkozatban megnevezheti azt a személyt, aki jogosult helyette az orvosi ellátásba való beleegyezés, illetve a visszautasítás jogát gyakorolni.

Ennek analógiájára az új Ptk. megteremti annak a jogszabályi hátterét, hogy a nagykorú cselekvőképes személy előzetesen jognyilatkozatot tehet, melyben megjelölheti, hogy cselekvőképességének jövőbeni korlátozása esetén ki legyen a gondnoka, ez a személy személyes és vagyoni ügyeiben milyen módon járjon el, illetve megnevezheti azon személyeket is, akiket kizár a

gondnokok köréből. E nyilatkozat érvényességi feltétele, hogy azt közokiratba, ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni, vagy gyámhatóság előtt lehet személyesen megtenni. A nyilatkozatot be kell jegyezni az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásába, azonban a bejegyzés nem érvényességi kellék. A bejegyzésnek 15 000 forint az illetéke.

Az előzetes jognyilatkozat alkalmazásáról a bíróság rendelkezik ítéletében erre irányuló kereseti kérelem hiányában is. Hatályossá akkor válik, amikor a bíróság a jognyilatkozatot tevő személyt cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezi. A hatályossá vált jognyilatkozat a gyámhatóságot is köti, a gondnok kirendelés során az előzetes jognyilatkozatban foglaltak figyelembevételével kell eljárnia. Az előzetes jognyilatkozat bármikor visszavonható és módosítható, lehetőség van annak felülvizsgálatára is.

Felhasznált irodalom

- Kecskés László, Kőrös András, Makai Katalin, Orosz Árpád, Osztovits András, Petrik Ferenc:
Polgári jog I/VI. Bevezető és záró rendelkezések, Az ember mint jogalany, Öröklési jog
- Vékás Lajos: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal
- uj.jogtar.hu